

TÜRKİYE’DE YAŞAYAN KARAÇAY-MALKARLILARIN HALK DANSLARI VE MÜZİK GELENEKLERİ*

Folk Dances and Musical Traditions of Karachay-Malkars Living in Turkey

M. Tekin KOÇKAR** & Roza İJAEVA KOÇKAR***

Öz: 1886 ve 1905 yıllarında Kafkasya’da Elbrus dağının eteklerinde Karaçay-Balkar bölgelerinden Anadolu topraklarına göç eden ve kendilerine Alanlar ya da Dağlılar adını veren Karaçay-Balkarlılar beraberlerinde getirdikleri kültürlerini son yıllara kadar koruyabilmişlerdir. Bu gelenek köydeki çeşme suları arttığına da devam etti. Ancak 1990’lı yıllarda dağdan getirilen yeni su, büyük bir depo aracılığıyla evlere kadar getirilince bu güzel gelenek de sona erdi.

1950’li yıllara kadar Kafkasya’dan getirdikleri eski dans (tepseu), ağıt (küu), mani (inyar), alkış (algış), karğış ve toplu icra (ejju) gibi geleneklerini titizlikle koruyan Karaçaylılar, Türkiye’de meydana gelen sosyo-ekonomik değişimler sonucunda geleneklerini bir ölçüde kaybetmeye başladılar. Bu tarihlerde tarımda makineleşmenin artması, kentle olan daha sıkı ilişkilerin yanı sıra, 1948 yılında II. Dünya Savaşı’nın sona ermesi ile birlikte Türkiye’ye sığınan birçok Karaçaylı Mülteci’nin gelmesi geleneklerde birtakım değişimlere yol açtı. Diasporada yaşayan Karaçay-Malkarlıların doğal asimilasyon sürecinin hızlanmaya başladığı 1980’li yılların sonlarına doğru düğünlerde oynanan dansların birçoğu unutulmaya başladı. Sonuç olarak geleceğe bu dans ve müziklerin aktarılması için yeni yetişen kuşakların öğrenmesi ve düğünlerde uygulanması yerinde olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kafkasya, Kafkas Folkloru, Karaçay-Balkar Halkdansları, Diaspora, Tepseu, Karaçay-Balkar Halk Müziği.

Makale Gönderim:

11.10.2015

Kabul Tarihi:

07.12.2015

Abstract: Karachay-Balkars who migrated to Anatolian territory from piedmont regions of Karachay-Balkar around Mount Elbrus in Caucasus in

* Rusya Bilimler Akademisi ve Elbrusoid Vakfı tarafından 23 – 29 Kasım 2014 tarihleri arasında Moskova’da düzenlenen “Karaçay-Balkarlılarda Ethnogenesis, Tarih, Dil ve Kültür” Uluslararası Konferansı’nda Rusça sunulan metnin Türkçesi

** Öğretim Görevlisi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Halkbilim Araştırma ve Uygulama Merkezi (HAMER) Müdürü, Türkiye.

*** Öğretim Görevlisi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türkiye.

1886 and 1905 and called themselves as Alanlar or Taulu (Highlander) have been able to preserve their culture until recent years.

Old traditions have been replaced by new ones. For instance, in Yakapınar, there were only one village fountain in the first years of establishment and it was 500m away from the village. When the elders started to gather in mosque for afternoon prayer, young girls of the village used to come to the fountain with their buckets to take water. Village's young men used to take their place around the fountain. The girls getting in the line would rinse their buckets for a long time before they filled them with affluent water and kept the full buckets under the fountain so that they would be filled by cleaner water, trying to stay longer at the fountain.

As a conclusion, these dances and music should be learned and performed at weddings by new generations in order to convey them to the future.

Key Words: *Caucasus, Caucasian Folk, Karachay-Balkar Folk Dances, Diaspora, Tepseu, Karachay-Balkar Folk Music.*

GİRİŞ

Türkiye’de Kafkas Danslarının Gelişimi:

1886 ve 1905 yıllarında Kafkasya’da Elbrus dağının eteklerinde Karaçay-Balkar bölgelerinden Anadolu topraklarına göç eden ve kendilerine Alanlar ya da Dağlılar adını veren Karaçay-Balkarlılar beraberlerinde getirdikleri kültürlerini son yıllara kadar koruyabilmişlerdir. Ancak Osmanlı hükümetleri tarafından köylerine yerleştirildikten sonra din yöneticileri ve Biy’lerin de baskısıyla “Müslüman bir ülkeye geldik, o nedenle kadınlar ve erkekler düğünlerde birlikte olamazlar” diyerek “Kadın Toy (Kadın Düğünü)” denen yalnızca kadınların katıldığı düğünler yapmışlardır ¹.

Fotoğraf 1: Yakapınar Köyü, 25 Haziran 1907 ²

Karaçay-Balkarlıların göç ettiği dönemlerde Osmanlı İmparatorluğu’nda birçok cephede savaş sürmekteydi. Dağlılar da bu savaşlara katılmak zorunda kalmışlardır. Bu savaşlara katılanlardan şehit olanlar, gaziler ve dönmeyerek kayıp olanlar da bulunmaktadır. Özellikle 1914 – 1918 yılları arasında I. Dünya Savaşı ile 1919 – 1922 yılları arasında emperyalist İngiltere, Fransa, İtalya ve Yunanistan sürdürülen ve Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasını sağlayan Ulusal Kurtuluş Savaşı sırasında birçok dağlı bu savaşlara katılmışlardır. Mustafa Kemal Atatürk’ün önderliğinde yürütülen bu savaştan ve

¹ Koçkar, 1986.

² Fotoğrafın aslı M. Tekin KOÇKAR arşivinde bulunmaktadır.

29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyetin ilanından sonra ise dağlılar kavuştukları özgürlük sayesinde eskiden olduğu gibi kadın, erkek birlikte düğünlerini yapmaya başladılar.

Son yıllarda ise teknolojinin gelişmesi, iletişim olanaklarının artması, televizyon ve internetin yaygınlaşması, köyden kente göç gibi nedenlerle Karaçay-Balkarlıların geleneklerinde bazı değişikliklerin olduğu gözlenmektedir. Yeni yetişen kuşaklar Karaçay dilinin yanı sıra eski dans ve müzikleri de unutmaktadır.

Fotoğraf 2: Yakapınar Köyü Eski Çeşme (Yapılışı, 1910)

Eski geleneklerin yerini yenileri almaktadır. Örneğin Yakapınar'da, kuruluşun ilk yıllarında köy çeşmesi yalnızca bir taneydi ve köye 500m uzaktaydı. İkinci vakti yaşlılar mescitte toplanmaya başladıklarında köyün genç kızları kovalarıyla su almak için çeşmeye gelirlerdi. Köy delikanlıları da çeşmenin etrafında yerlerini alırdı. Burada sıraya geçen kızlar gürül gürül akan sudan kovalarını doldurmadan önce uzunca bir süre çalkalayarak, sonra da temiz dolsun diye dolan kovayı bekleterek çeşme başında mümkün olduğu kadar uzun zaman kalmaya çalışırlardı. Bu sırada da Samarkau yaptıkları delikanlılar ile konuşma ve şakalaşma fırsatı bulurlardı. Bazen kovası dolduğu için, eve geç kalmak korkusuyla kızlar Samarkau' u bitirmeden ayrılırlardı. Samarkau' u bitmeyen delikanlı, küçük yaşta bir çocuğa şeker ya da para vererek biraz çeşmeden uzaklaşan kızın kovasına bir avuç toprak attırdı. Kirlenen suyu doldurmak için genç kız tekrar çeşme başına geldiğinde Samarkau devam ederdi.

Bu gelenek köydeki çeşme sayıları arttığında da devam etti. Ancak 1990'lı yıllarda dağdan getirilen yeni su, büyük bir depo aracılığıyla evlere kadar getirilince bu güzel gelenek de sona erdi³.

³ Koçkar, 2005.

Teknoloji’nin yaygınlaşması öncelikle eski düğün, dans ve müzik geleneklerinin kaybolmasına yol açmaktadır.

1950’li yıllara kadar Kafkasya’dan getirdikleri eski dans (*tepseu*), ağıt (*kiuu*), mani (*iynar*), *algış*, *karğış* ve toplu şarkı icrası (*ejiu*) geleneklerini titizlikle koruyan Karaçaylılar, Türkiye’de meydana gelen sosyo-ekonomik değişimler sonucunda geleneklerini bir ölçüde kaybetmeye başladılar. Bu tarihlerde tarımda makineleşmenin artması, kentle olan daha sıkı ilişkilerin yanı sıra, II. Dünya Savaşı’nın sona ermesi ile birlikte 1948 – 1950 yılları arasında Türkiye’ye sığınan birçok Kafkasya kökenli ve Karaçaylı Mültecinin gelmesi oyun ve müzik geleneklerinde birtakım değişimlere yol açtı.

Söz gelimi bu mültecilerin öğretileri ile “*Kazaska*” denen ve Rus Kazaklarının figürlerini içeren bir dizi hareketten oluşan yeni bir dans düğünlere girdi. Dağıstan Lezginka müziği ile yapılan, kolları göğüste birleştirerek çöküp kalkma, yere elleri koyarak bir ayağı değirmen gibi çevirmek, çökerek ayakları sırayla ileri atmak gibi yapılan bu hareketler eski Karaçay dansı olan “*İsteme*”nin yerini aldı.

Bu gelişmelere dans ve müzik yapıları açısından bakıldığında düğünlerde yapılan dansların sırası şu biçimdeydi: Öncelikle düğünlerde mutlaka bir “*Toy Tamada*” bulunurdu. Toy Tamada düğünü “*Abezek*” dansı ile başlatırdı. Genç kızlar ve delikanlılar kol kola girerek “*Abezek*” dansının yaparlar, birbirleriyle tanışıp konuşarak, daire etrafında dönerlerken düğüne ısınmaya başlarlardı. Abezek dansından hemen sonra “*Tögerek Tepseu*” oynanırdı. Bu dansların hemen ardından ikinci sırada Tamada tarafından “*Tüz Tepseu*”ler başlatılırdı. Birçok Tüz tepseu vardı. Tüz tepseuler şöyle sıralanabilir; Tüz Tepseu, Ziya Biy Tepseu, Mıçtı Tepseu, Tunçukğan Tepseu (Cuklağan tepseu de denir), Üçlü Kapateyna (Karaçay Kapateyna), Ekili Kapateyna Tepseu (Dayku veya Çerkes Kapateyna da denir), Aylandıu Tepseu, Calındıu Tepseu, Aulau Tepseu, Danis Tepseu.

Üçüncü sırada düğünün en hararetli bölümünde hızlı danslara sıra gelirdi. Bu danslar ise şöyle sıralanabilir; Çıka çıka Tepseu, Canngız Tepseu, Kama Tepseu, Kabırğa Tepseu, Apsua Tepseu, İsteme Tepseu.

1960’lı yıllardan sonra köylerden kasaba ve şehirlere göç hızlandı. Özellikle büyük şehirlerde bütün Kafkas halklarının bir araya gelerek ortak kültürlerini yaşatmaya çalıştıkları “Kafkas Dernekleri” kurulmaya başladı. Kafkas derneklerinde Adige, Abhaz, Çeçen-İnguş, Dağıstanlı, Asetin, Karaçay-Malkar halklarının ortak kültür birikimlerinin sürdürülme çabasının yanı sıra, genç kuşaklara her halktan bir ya da iki dans usta eğitimciler tarafından öğretilmek suretiyle “Kafkas Halk Dansları Toplulukları” oluşturulmaya başlandı. Bu danslar da Lezginka, Simd, Kaafe, Wuig, Kama gibi danslardı.

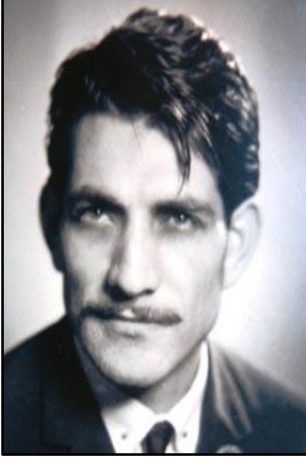

Fotoğraf 3: Soldan sağa: Muhammed Atalık, Şeref Uğur, Aydın O. Erkan, İnal Şaplı, Ali Süyünç, Musa Ramazan, Çınar Oteli, 1950.

Daha önce sözü edilen 1948 yılı mültecilerinin içinde bulunan ve Kafkasya’da profesyonel Halkdansları Topluluklarında dans etmiş olan Kabardey Muhammed Atalık (Atalıkov), Malkarlı Ali Süyünç (Süyünçev), Malkarlı Haşim Sotay (Sottayev), Lak (Gazikumuk) Musa Ramazan (İsupkal), Ali Malik Nahabaş ve Oset Elbruz Gaytaoğlu (Gaytate) gibi dansçılar ve Şahin İşiner gibi müzisyenler İstanbul, Ankara, İzmit ve Bursa gibi büyük şehirlerde kurulan derneklerde Kafkas Halkdansları eğitimi vermeye başladılar. Büyük şehirlerde kaybolmaya yüz tutan Kafkas dansları, folkloru ve geleneklerinin genç kuşaklara, öğretilmesinde ve daha sonraki kuşaklara aktarılmasında öncü rol üstlendiler (Ramazan, 1979).

Fotoğraf 4: Oset (Asetin) Dans Ustası Gaytata Elbruz Gaytaoğlu, 1970.

Fotoğraf 5: Adli Ayter

Fotoğraf 6: Cankat Devrim

Fotoğraf 7: Hacı Murat Dağıstanlı

Fotoğraf 8: M. Tekin Koçkar, Hacı Murat Dağıstanlı, Orhan Dülger, Haluk Esen, 1985.

1975 - 1980'li yıllarda köyden kente göç çok arttı. Doğal olarak bu göçler sonucu kent kültürüne uyum sağlamaya çalışan diasporadaki Kafkasyalılar, kurulmuş olan bu dernekler sayesinde öncü eğitimcilerin de katkısıyla kültürlerini yaşatmaya çalıştılar.

Bu yıllardan başlayarak öncü eğitimcileri izleyen ikinci kuşak eğitimciler Kafkasya ile iletişim sağlanmaya başlanması ile birlikte daha bilinçli ve teknik anlamda daha bilgili çalışmalar yaptılar. Video görüntü teknolojisinin gelişmesi ile birlikte Kafkasya'nın ünlü topluluklarının görüntüleri bu bilincin artmasını sağladı. Adige Bislan Hurmu ve Netabje Cankat Devrim, Dağıstanlı Mürego Hacı Murat, Adli Ayter, Karaçaylı Koçkar M. Tekin Koçkar gibi eğitimcilerin yanında Karaçaylı Kubadiy Orhan Dülger, Semen Haluk Esen gibi müzik ustaları ikinci kuşak eğitimcilerin arasında yer aldılar.

Kentleşme sürecinde derneklerde Halkdansları Topluluğu oluşturma kaygıları, 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyılın başlarında Kafkasya'dan getirilen geleneksel danslar ile göçten sonraki yerleşim sürecinde üretilen köy danslarının birçoğunun unutulmasına yol açtı. Köylerde nüfusun azalması, gençlerin iş ve eğitim gibi kaygılarla köyden ayrılmaları, köy düğünlerinde geleneklerin uzun uzadıya yerine getirilmesini ve eski dansların gençlere aktarılmasını büyük ölçüde engelledi.

Şehirlere yerleşen gençlerin büyük bir çoğunluğunun şehirdeki Kafkas Halkdansları topluluklarındaki eğitim sürecinde yer aldılar ya da bu toplulukların gösterilerini izlediler. Buralardan öğrendikleri figürleri ve adımları bayram, düğün ve başka nedenlerle köye döndüklerinde uygulamaya çalıştılar. Sonra yetişen köydeki kuşaklar da bu adımları uygulamaya başladılar. Böylelikle eski dansların unutulma süreci de hızlandı.

Sözü edilen eski Karaçay-Malkar danslarının bir kısmı 1975 – 1979 yılları arasında tarafımdan derlenmişti. Bu derlemelerin notlarından yola çıkarak dansların ezgileri notaya aktarılmış ve koreografileri sistematik olarak çizilmiştir. Diasporada yaşayan Karaçay-Malkarlıların eski danslarını yeni kuşaklara en azından bir yazı ile aktarmak gerekmektedir. Çünkü “Söz uçar, yazı kalır”.

Fotoğraf 9: Ters kobuz
(Akordeon)

Diyasporada Yaşayan Karaçay-Malkarlıların Dansları:

Köylerde, Kafkasyadan göçün hemen ardından gelen yıllarda mızıkaları kadınlar çalar dansları da kadınlar kendi aralarında oynarlardı. Kadınların çaldıkları alete *Tüz kobuz* derlerdi. Tüz kobuz, ge-nellikle Avrupa'dan Avusturya, Almanya veya İtalya gibi ülkelerden getirilmekteydi (Fotoğraf: 1). Bu dönemlerde Katın Toy'ların yapılmasının ne-denlerinden birisi din adamlarının erkeklerle birlik-te düğün yapmalarının günah sayması, bir diğer neden de düğün yapacak genç erkeklerin birçoğunun Osmanlı Ordusu'nda asker olarak çeşitli cephelerde savaşa gönderilmesi idi. Daha sonraları Tüz kobuz'un yerini Akordeon aldı (Fotoğraf: 2).

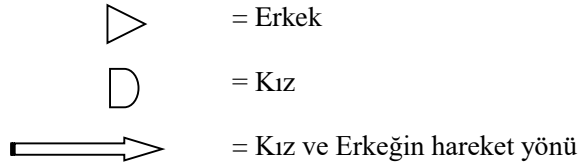
Tüz kobuz ile Karaçay ezgilerini çok güzel icra eden, ün salmış birçok müzisyen bulunmaktaydı. Bunlarından bazıları:

Yakapınar Köyünde; Çomalanı Aubekir'in oğlu Aznaur Önalın, kızı Rabia Kulaksız, Umarlanı Kasım'ın kızı Asiya Taşkın, Bayçoralanı Yunus (Ünüsçük) Bayçoralanı Hacı Murat, Bayçoralanı (Hacaylanı) Hilmi Baçora, Acileni Abuk Kurman, Tramlanı Naciye Tram; Belpınar elde Koçkarlanı Süleyman Koç, Semenlanı Burhanettin Esen, Semenlanı Cemal Esen, Bayramuklanı Hamet'ni kızı Havva, Semenlanı Cahit'ni çaşı; Yazılıkaya (Cazılı) köyünde Özden'lanı Habib Özden; Arpacıkaraçay Köyünde Karamırzalanı Mustafa Karaaslan, Kobanlanı Safiye Karaçam, Abdülmecit Kayalar, Havva Yıldırım, Kobalanı Ahmet Solmaz; Çilehane Köyünde Ahtaulanı İsa Korkmaz'ni kızı Asliye Uçar, Zaliyleni Mahmut'nu kızı Nuriye Akbay, Halköçlanı Aliyuh Hacı'nin oğlu Hasan Öner (Canbot)'un kızı Şamahan Akbay⁴.

Fotoğraf 10: Tüz Kobuz (Mızıka) ve çalınış şekli

Dansların anlatımında hareketleri bildiren şekiller şu biçimde çizilmiştir:

⁴ Tokat'ta Arpacıkaraçay ve Çilehane köylerinde yaşayan Karaçaylılar ile ilgili bilgileri Bitdalanı Nurullah Tabakçı derlemiştir. Tabakçı'ya göre bu köylerde yaşayan Karaçaylılar toy geleneklerinin birçoğunu unutmışlardır. Otuz - kırk yıl önce köylerde halk arasında dolaşan söylenti ve bazı din adamlarının "onların dans gelenekleri, Müslüman gelenekleri ile bağdaşmıyor" biçiminde yapılan söylentiler nedeniyle birtakım gelenekler, dans ve müzikli oyunlar terk edilmiştir.

1. Cuklağan (Tuncukgan):

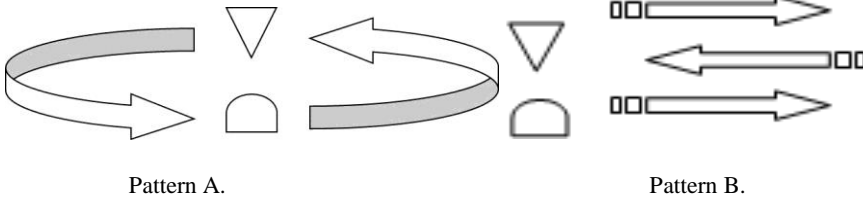
Bu dansı bir kız ve bir erkek yapar. Ritm yapısı 2/4'tür. Dansın ritm yapısı müziğin yapısına göre hızlı ya da yavaş olabilmektedir. Müziğin hızlı bölümlerinde “uyanma”, yavaş ve sessiz bölümlerine “uyuma” denir. Dans, 1978 yılında Çomalanı Nogay ulu Bekmirza'nı (Tişsiz hacı) kızı Rabia Kulaksız'dan derlenmiştir (AA1, 1975). Rabia'nın söylediğine göre bu dansı en güzel oynayanlardan birisi Bicilanı Kara'nın oğlu Ali'ydi. Dansın Patternleri şöyle:

Pattern A.

Kız ve erkek iki kere, müziğin uyuma bölümüne kadar yüz yüze dairede dönerler.

Pattern B.

Müziğin uyuma bölümünde, önce yüz yüze kız erkeğin sağ tarafındayken başlanır. Müzik üç ya da dört kez hızlı bölümü tekrar eder. Bölüm sonunda uyku bölümüne geçtiğinde erkek ve kız yan yana gelerek sadece “hars” (el veya tahta çalarak tempo tutmak) eşliğinde dansı ağır tempoda dört ya da altı ölçü sürdürür.

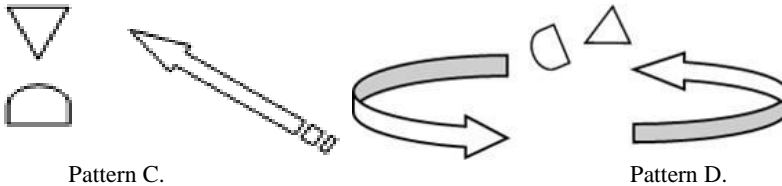

Pattern C.

Müzik uyanıp başlaması ile diyagonal biçimde yan yana dönmeye başlarlar.

Pattern D

Bu dönüşle birlikte kız erkeğin önüne geçer. Erkek arkada kız önde iki kez dairede dönerler.

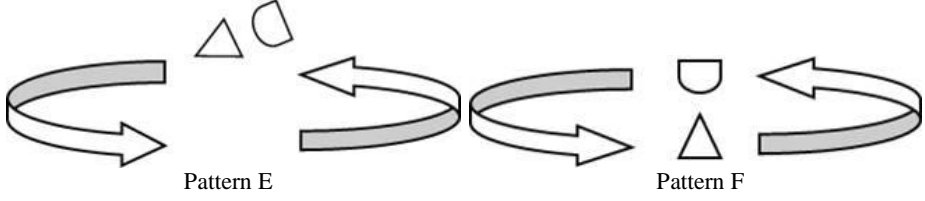

Pattern E

Erkek kızın önüne geçer. İki kez de erkek önde kız arkada dairede dönerler.

Pattern F

Dans ikinci kez yön değiştirmek suretiyle baştan tekrar başlar.

TUNÇUKGAN (CUKLAĞAN)
Karaçay Halk Tepseu

Anonim
Notası: Engin Kurman (Açılan)

8

15

Cuklağan (Tunçukgan) dansın müziğini Tüz Kobuz ile en güzel icra edenler 1970'li yıllarda Çomalanı Aubekir'in oğlu Aznauur ile Umarlanı Kasım'ın kızı Asiye idi (AA.2, 1977; AA.3, 1977).

2. Ekili Kapateyna (Dayku – Çerkes Kapateyna)

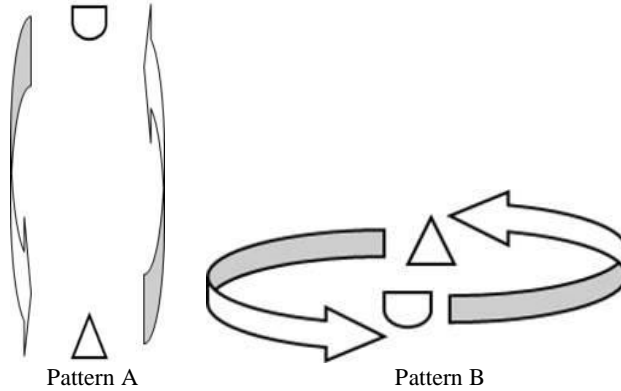
Bu dansı bir kız bir erkek yapar. Bu dans da 1978 yılında Çomalanı Tişsic hacı'nın kızı Rabia Kulaksız'dan derlenmiştir. Patternleri 8 ya da 12 ölçüde bir değişmek sureti ile şu biçimde derlenmiştir;

Pattern A

Kız ve erkek yüzyüze bakarak, biraz uzak durmak suretiyle dansa başlarlar. Önce sol taraflarından geçerek, birbirlerinin başladıkları yere kadar 16 sayıda gelirler. Son ölçü bittiğinde yüz yüze dönerek bakarlar. İkinci 16 sayının başı ile birlikte geri geri giderek, başladıkları yere dönerler. Bu yaptıkları hareketleri tekrar sağ taraflarından yaparlar ve 4 kez 16 ölçü biter.

Pattern B

Beşinci kez il 8 ölçüde karşı karşıya gelerek önce sol taraflarından sırt sırta 8 ölçüde, sonra sağ taraflarından sırt sırta 8 ölçüde dolanarak yerlerine dönerler. Bu hareket ik kez tekrarlanır.

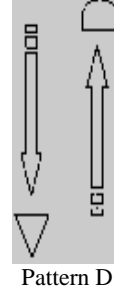
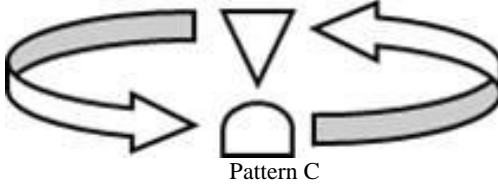

Pattern C

Ölçü biter bitmez ortaya gelerek yüz yüze önce soldan sonra sağdan dönerler.

Pattern D

Yine birinci Patternde olduğu gibi sol taraflarından geçerek, birbirlerinin başladıkları yere kadar 16 sayıda gelirler. Son ölçü bittiğinde yüz yüze dönerek bakarlar. İkinci 16 sayının başı ile birlikte geri geri giderek, başladıkları yere dönerler ve diğer taraftan tekrar başlarlar.

1. Ziya Biy

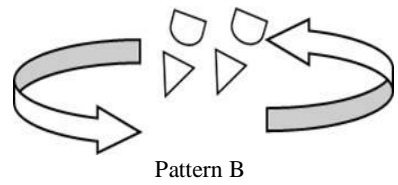
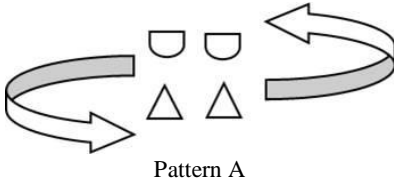
Bu dans iki kız iki erkek tarafından icra edilir. Ritm yapısı 2/4'lüktür. Dans Kafkasya'dan göç ettikten sonra Türkiye'de yapılmış bir danstır.

Pattern A

İki kız ve iki erkek karşılıklı olarak yüz yüze dansa başlarlar ve üç ya da dört kez yüz yüze daire çizerek dönerler.

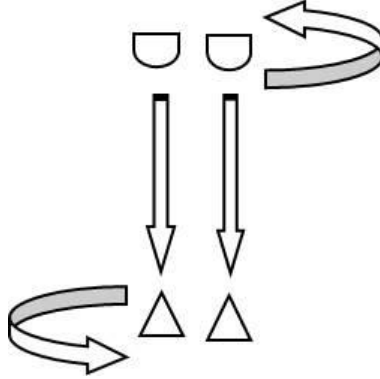
Pattern B

Kızlar yan yana erkeklerin önünde sırtlarını dönerek bir tur dönerler. Erkekler de kızların arkalarından giderek üç ya da dört kez bu dönüşü sürdürürler.

Pattern C

Bu dönüşlerin tamamlanması ile kızlar erkeklerle yüz yüze gelmek için 4 ölçü müzikte kısa dönüş yaparlar. Üç ya da dört kez dönerek dans ederler. Ölçü sonunda kızlar yine 4 ölçü kısa gidip gelerek yüz yüze uzaktan bakarlar ve kendi etraflarında bir tur dönerek diğer tarafa doğru yürürler. Erkekler de onları takip ederek diğer taraftan tekrar baştan başlarlar.

Dansın ezgisi şöyle:

ZİYA BİY

M.T.K.

2. Mıçhı

İki kız ve iki erkek dans eder. Dansın başlangıcında bir kız ve bir erkek birbirlerine uzaktan yüz yüze bakarak, diğer çift ise yan yana onların aralarında dururlar. Dansın ritmi 2/4'lüktür.

Pattern A

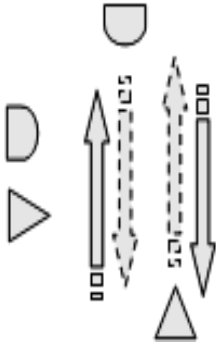
Yüz yüze duran çift birbirlerini ritmik yürümek suretiyle 16 ölçüde sol taraflarından başlangıç yerlerine kadar birbirlerini geçerek, geri geri 16 ölçüde yerlerine gelirler.

Pattern B

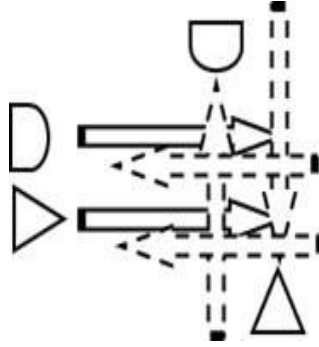
İlk çift bu geçme hareketini yaparak geriye dönerlerken yan yana duran çift birlikte onların ortalarından karşıya doğru yürürler. 8 ölçü giderek geri geri yerlerine dönerler. A ve B patternler üç kez tekrarlanır.

Pattern C

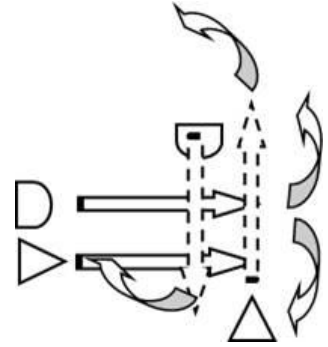
Üçüncüden sonra yüz yüze dans eden çiftler, birbirlerini geçerek yan yana dans eden çiftlerle yer değiştirirler. Yan yana dans eden çiftler de yüz yüze gelirler. A, B ve C patternleri bir kez daha tekrar edilir.

Pattern A

Pattern B

Pattern C

MIÇHI
Halk Tepseu

Notaya alan: M. Tekin KOÇKAR

1. Üçlü Kapateyna

Bu dansı bir erke ile iki kız yapar. Karaçaylı kız ve delikanlıların en çok severek yaptıkları danslardan birisidir. Dansın ritmi 2/4'lüktür.

Pattern A

Dans iki kız yan yana bir erkek de uzakta karşılarında yüz yüze başlanır. Birinci 8 ölçüde erkek kızların ortalarından, kızlar da erkeği aralarına alıp geçerek, başlangıç noktalarına kadar giderler ve geriye dönerek yüz yüze bakarlar. Hareketi geri geri giderek kendi başlangıç noktalarına kadar 8 ölçüde tamamlarlar. Bu hareket müzik değişinceye kadar üç ya da dört kez tekrarlanır.

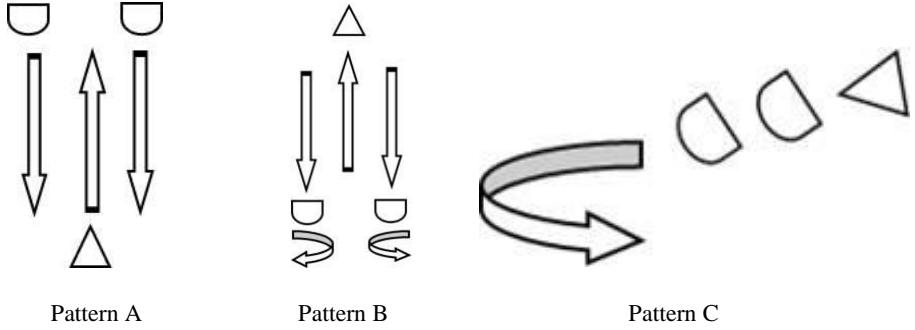
Pattern B

Müziğin değişmesiyle birlikte erkek gittiği yönden geriye dönerek gelir. Kızlar ise 8 ölçü sonra sol taraflarından dönerek başlangıç noktalarında birbirlerini geçer, dairenin yarısına geldiklerinde yüz yüze bakarak sol ve sağ taraflarından dönüp başlangıç noktaların gelirler. Bu hareket müziğin değişimine kadar 3 ya da 4 kez tekrarlanır.

Pattern C

Müziğin son bölümünde kızlar arka arkaya ters taraf doğru giderlerken erkek de onların arkasından yürüyerek dansı diğer taraftan tekrar baştan başlarlar.

1. Aylandı Tepseu:

Tüz tepseulere dendir. Bir kız ve bir erkek oynanır. Ziya Biy gibi üç ya da dört kez yüz yüze dairede karşılıklı dönülür. İkinci patternde kız erkeğin önünden geçerek dairede devam eder, erkek ise onu arkasından takip eder. İki ya da üç kez döndükten sonra kız erkeğin arkasına geçer ve dönüşü iki ya da üç kez sürdürürler. Son bölümde ise kız yüzünü dönerek diğer yönden erkeğin önüne geçer ve yine başa dönerek yüz yüze daire çizerek dansı sürdürürler. Bu dans 1978 yılında Belpınar'da Koçkar ailesinden Aziz (Sarıbaş)'ın kızı, Umarları ailesinden Remzi'nin eşi Gülfıya'dan derlenmiştir (AA.4, 1985).

2. Calındı Tepseu:

Bu dans Tüz tepseu gibi yavaş başlanarak sonradan hızlanan bir danstır. Başlangıçtaki yavaş bölümünde kız ve erkek Aylandı dansında olduğu gibi yüz yüze dairede dönerek başlarlar. Üç ya da dört kez bu dönüşü yaptıktan sonra müziğin ve ritmin hızlanması ile birlikte kız kaçır gibi hareketler yaparak köşelere doğru gider, saklanırcasına hareketler yapar, erkek de arkasından kovalayarak onun arkasından yetişmeye çalışır. Beş ya da altı 8 ölçülük bölümden sonra müziğin hızı yine yavaşlar ve ters taraftan dönülerek dansa baştan başlanır. Bu dans da 1978 yılında Belpınar'da Koçkar ailesinden Aziz (Sarıbaş)'ın kızı, Umarları ailesinden Remzi'nin eşi Gülfıya'dan derlenmiştir (AA.4, 1985).

3. Aulau Tepseu:

Kaybolmuş danslardan birisidir. Günümüzde artık oynanmamaktadır. Bu dans da bir kız bir erkek oynanan danslardandır. Dans yavaş bir tempoda başlar. Önce erkek ortaya dans etmek için çıkar. Elinde bir başörtüsü bulunur. Kenarda dikilen kızların arasından bir kız seçer. Önünde başörtüsünü de göstererek hızlı bir biçimde dans ederek dansa davet eder. Kız dans etmeyi istemezse başka bir kızın önüne giderek aynı biçimde dansa davet eder. Dans etmeyi isteyen kız kendi başörtüsünü düzelterek ortaya çıkar. Daha sonra delikanlı elindeki başörtüsünü havaya kaldırıp herkese göstererek hızlı hareketlerle dans etmeye başlar. Kız da ona ayak uydurur. Bir süre böyle karşılıklı dans

ettikten sonra delikanlı başörtüsünü kızın belinden üç kez dolayıp geçirdikten sonra omuzlarına dolayarak kıza verir. Başörtüsünü alan kız delikanlıya selam verip teşekkür ederek dansı bitirir. Bu dans 1976 yılında Yakapınar'da Koçkar ailesinden Aziz (Sarıbaş)'ın oğlu Necip'in eşi Umarları ailesinden Asiya'dan derlenmiştir (AA 3, 1977).

4. Danis Tepseu:

Bu dans da bir kız bir erkek yapılan danslardandır. Kız ve erkek birbirlerine omuz üzerinden yüz yüze bakarak geniş dairede dönerek dansa başlarlar. Üç ya da dört kez döndükten sonra erkek biraz hızlı yürüyerek kızın yanına gelir. Yan yana birlikte ayaklarını sağ ayak önde çapraz atarak uyumlu bir biçimde küçük adımlarla önce öne doğru sonra geriye doğru sonra tekrar öne doğru adım alırlar. Bu öne ve geri hareketleri önce kız başlatır, erkek ona ayak uydurmaya çalışır. Kız hareketler sırasında erkeği yanıltmaya çalışır. Erkek yanıldığında düğünde bulunanlar için eğlenceli bir hareket olduğundan gülüşmeler olur. Hareketlerini tamamlayan kız hızla hareketlenerek dairede dönmeye başlar. Erkek de onun arkasından gider ve tekrar başa dönülür. Bu dans 1978 yılında Çomalari ailesinden Bekmırza'nın (Tişsiz Hacı) kızı Rabia'dan derlendi (AA. 1, 1975).

5. Tüz Tepseuler:

Tüz Tepseu'leri bir kız bir erkek oynar. Bazen düğünün kalabalık durumuna göre bu sayı iki, üç veya dört çiftle de olabilir. Ritm yapısı 2/4'lük ya da 8/8'lik olabilir. Dansa önce kızlar başlar. Erkekler onlara ayak uydururlar. Öne doğru 8 adım (16 ölçü), arkaya doğru 8 adım biçiminde, müziğin ölçü düzenine göre adımlar atılır. Kızlar öne ve geri yapılan bu adımlamaları üç ya da dört kez tekrarladıktan sonra öne doğru kısa adım alarak (4 adım), geriye doğru da 4 adım atarlar. Böylelikle erkeklerle ortada buluşmak üzer 4'er adımlık mesafelere geçerler. Bu kısa adımlar da üç ya da dörder kez yüz yüze tekrarlandıktan sonra kızlar son kez geriye geldiklerinde kendi etraflarında bir tur dönerek diğer tarafa doğru yönelirler ve dansa ters taraftan tekrar başlanır.

a. Kanamat:

Tüz Tepseu'ler ritm ve müzik yapıları birbirlerine benzeyen birçok ezgi ile oynanabilirler. Bu ezgilerin en çok bilinenlerinden birisi de “*Kanamat*”tır. Kanamat, çok eski bir *küü* (ağıt) şarkısı olmasına rağmen Türkiye’de yaşayan Karaçaylılar bu şarkıyı dans müziği formunda unutulmayan bir ezgi haline getirmişlerdir. Kanamat ezgisine tüz tepseu yapılırken erkekler *hars* vurarak sözleriyle birlikte *ejü* (vokal) de yaparlar. Kanamat'ın ezgisi ve sözleri şöyle:

KANAMAT
Halk Cır

Notaya alan: M. Tekin KOÇKAR

Orayda rayda Kanamat
Eki közüngden kan aġat
Eteging sallarınga baş bolsa
Seni itle bla kazauat

Men barġanem Karaçayġa
Abulkerimge konakga
Meni haporım aytıladı
Ullu Karaçayġa comakga

Kökden bir carık culduz
Tau aylanıp batadı
Oy alan Uçkulan'da
Bir tulpar ulak catadı

Uoy uoy Kanamat
Toġuz ok tiydi başıma
Ne kara künle kelgendi
Aliy'ni ciġit çarıma

Ceti cılnı aylanıp
Amgata boynu sakladım
Kiyikle öltürüp taulada
Bir ariu etle kakladım

Kanamat benzeri *inyar* (mani) söyleyip *ejiu* yaparak dans edilen başka ezgiler de bulunmaktadır:

a. Kızla Eski Cuualla:

Sözleri:

Kızla eski cuualla	Stalin koşa ketgendi ⁵
Suuk suu bla sapınsız	Ayrandan toysa gellikdi
Caşla nege turasız	Stalinne kurman bolayım
Kızlanı almay katınsız	Kızçığın menнге berlikdi

Suu allında eki kaz	Ullu suunu kömüğü
Biri ala biri boz	Ekibizni költürür
Ala seni boz meni	Kel ariučuk kaçayık
Katın seni kız meni	Anang körse öltürür

Baçhada bitgen bal alma	Baçhada bitgen bal alma
Bal almanı tatiuu	Salsang huncun tolturur
Maral kiyikge uşaydı	Nasıplını balası
Ol ariučuknu catiuu	Ol ariučuk bla olturur

Çabıp bardın üyçükge	Közüm çırak baradı
Ayağım tağıldı çüyçükge	Kabırğada çüylege
Allah nasıp etgedey	Küyou bolup bargayem
Seni kibik birçikge	Ol ariučuklanı üylege

⁵ Stalin, Yakapınar köyünde Koçkar ailesinden Ahmataliy'in oğlu Yusuf (Cüsüp) Koç'un takma adıdır.

Sözsüz Tüz tepseu ezgisi örnekleri de şunlardır:

a. İssaliyni Cırı

İSSALIYNI CIRI

Notaya alan: M. Tekin KOÇKAR

The musical score for 'İssaliyni Cırı' is presented in three staves. The first staff begins with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The melody is characterized by a series of eighth-note patterns, often beamed together, creating a rhythmic and melodic texture. The second and third staves continue this melodic line, with the third staff ending with a double bar line and repeat dots.

a. Tüz Tepseu:

TÜZ TEPSEU

Karaçay Halk Tepseu

Anonim
Notası: Engin Kurman (Açıları)

The musical score for 'Tüz Tepseu' is presented in two staves. The first staff begins with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The melody consists of a series of eighth-note patterns, often beamed together, creating a rhythmic and melodic texture. The second staff continues this melodic line, with a measure number '7' indicated at the beginning. The score ends with a double bar line and repeat dots.

Fotoğraf 11: Semen ailesinden Haluk Esen

Garmon ile – 2007

Fotoğraf 12: Kubadiy ailesinden Orhan Dülger

Garmon ile – 2008

Fotoğraf 13: Eskişehir’de bir düğün – 1989

Fotoğraf 14: Çomaları ailesinden Rabia – 1979

Fotoğraf 15: Koçkarları ailesinden Kemal Koçkar, Abhaz Musaözü köyünde Apsuva oynarken - 1971

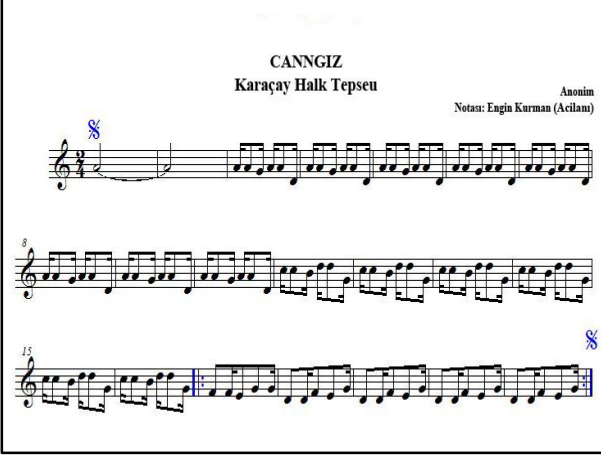
Fotoğraf 16: Çomaları ailesinden Aznaur ile Koçkarları ailesinden Kemal Yakapınar Köyünde – 1986

1. Canngız Tepseu:

“Canngızğa barğan” adı da verilen bu dans yalnızca erkekler tarafından oynanır. Dans genellikle parmak ucuna kalkmak suretiyle yapılır. Düğünlerin en hareketli zamanında, delikanlıların birbirleriyle rekabete girerek yaptıkları çok hareketli bir dandır. Delikanlılar ayakkabılarını çıkararak çorapları ile ya da çoraplarını da çıkararak çıplak ayakları ile parmak ucuna kalkarlar. Parmak ucuna bazen tek ayakla bazen de iki ayakla birden kalkılır. Parmak ucuna kalkıldığında dizler kırılmaz. Ayakkabıları çıkarılanlar danslarını tamamladıklarında düğün sahibi tarafından hazırlanan yeni çoraplar kızlar tarafından delikanlıların ayaklarına giydirilir.

CANNGIZ
Karaçay Halk Tepseu

Anonim
Notası: Engin Kurman (Açılan)

1. Çıka çıka Tepseu:

Bu dans da yalnızca erkekler tarafından yapılır. Dans sırasında ayaklar dizlerden çok yukarıya kaldırılmadan iki yana ayak kenarları sert biçimde vurularak yapılır. Bu dans da düğünlerin en hareketli zamanlarında yapılır. Dansta aynı Canngız tepseude olduğu gibi ayakkabılar çıkarılabilir. Ayakkabısı çıkarılan delikanlıya dansın bitiminde yeni çoraplar giydirilir.

2. Kama Tepseu:

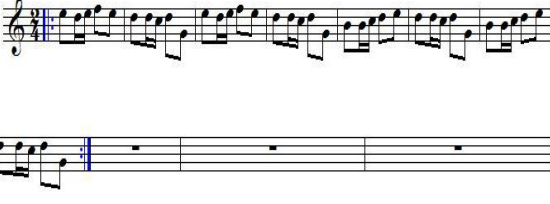
Türkiye’de yaşayan Karaçaylıların Kafkasya’dan getirdikleri danslardan birisidir. Günümüzde artık oynanmamaktadır. 1970’li yılların sonlarına kadar Kilisa, Ağasar, Yakapınar köylerinde büyük düğünlerde oynanırdı. Unutulan danslardan biridir. Dans bir delikanlı tarafından yapılırdı. Ortaya ağızında bir kama ile çıkan delikanlı, dans alanında dikilen kız ve delikanlıların önünden Canngız Tepseu’deki hareketleri yaparak geçer. Delikanlı önlerinden geçerken dikilenler de ona güçlü *hars* ve alkışlarla tezahüratta bulunurlar.

Dans alanında bir daire çizen delikanlı ortaya gelerek ağızındaki kamayı alıp yere saplar. Ortada saplı kamanın etrafında müziğe uygun olarak kendi etrafında dönme (prüvet), parmak ucuna kalkma, dizlerin üzerinde dönme gibi çeşitli hareketlerle dans ederken ara sıra da kamanın üzerinden atlar. Birkaç kez bu hareketleri tekrarlayan delikanlı kendinden emin olduğunda kamanın önüne gelir, iki bacağına yanlara açar, yere eğilerek kamayı ağızı ile yerden çıkarmaya çalışır. Çıkarmayı başırırsa düğün sahibi önceden hazırlanmış, havlu, elbiselik kumaş, çorap, atkı gibi çeşitli hediyelerden verir. Çıkaramazsa düğünde bulunanlar tarafından alaylı bir şekilde laflar atılır. Arkasından bir başka delikanlı dans ederek ortaya çıkar, kamayı çıkarmaya çalışır. Bu dans 5 – 6 kişinin denemesi ile son bulur.

KAMA TEPSEU
Karaçay Halk Tepseu

Anonim
Notası: Engin Kurman (Acılan)

1. Kabırğa Tepseu:

Bu dans da hızlı oynanan danslardandır. 1980’li yıllardan sonra düğünlerde artık unutulmuştur ve oynanmamaktadır. Bir kız ile bir erkeğin oynadığı danslardandır. Önce ortaya erkek çıkar ve Canngız tepseudeki hareketleri yaparak seçtiği bir kızın önüne gelerek ortaya davet eder. Kız da ortaya hızla çıkar. Delikanlı bir elini beline koyar bir kolunu da kanat gibi açar. Açmış olduğu kolunu kıza yakın tutarak, yanından ayrılmadan dans alanında diyagonal yürüyüşler yaparlar. Dansın ileri ve geri hareketlerini kız yönlendirir, erkek ise onun bu yürüyüşlerine bir sağ kolunu açarak, bir sol kolunu açarak uyar, kolunun altından ayırmamaya çalışarak sürdürür. Bu dans da 1978 yılında Yakapınar’da Çomalari ailesinden Bekmırza’nın oğlu Aznauardan alınmıştır (AA2, 1977).

2. Apsua Tepseu:

Karaçay köylerine komşu bazı Abhaz-Adige köylerinden ya da bu köylerden kız alıp vermelerden dolayı düğünlerden bu halklardan öğrenilmiş danslardandır. Hızlı oynanan danslardandır. Canngız veya Çıka çıka tepseuden farklı olarak dizler çok kaldırılmadan ayak uçları ve tabanların yere vurulması suretiyle yapılır. Zaman zaman kendi etrafında dönme ve parmak ucuna kalkma gibi hareketler bu hareketlere katılır. Günümüzde de Karaçaylıların düğünlerinde oynanan güzel bir danstır.

3. İsteme Tepseu:

Karaçay-Malkarlıların Kafkasya’dan getirdikleri danslardandır. Ancak 3. sayfada da belirtildiği gibi günümüzde, bütün Kuzey Kafkasya’da oynanan “Lezginka”ya benzetilerek dans edilmektedir. 1960’lı yıllara kadar “İstemege Barğan” adıyla oynanırdı. Eski “İsteme”nin bazı farklılıkları bulunsa da yerini Lezginka’ya bırakmıştır. 1948 yılında Kafkasya’dan kaçarak Avrupa yoluyla Türkiye’ye gelen mültecilerin de katkılarıyla kimi zaman “Kazaska”, kimi zaman “Şeyh Şamil” adıyla da

oylanmaktaydı. Günümüzde ise gençler tarafından tamamen ”Lezginka” ya da “Çeçen” adıyla oynanmaktadır.

4. Abezek Tepseu:

Bu dans da Kafkasya’dan getirilmiş bir danstır. Ancak adım ve ezgi farklılıklarına rağmen Kabardeylere ait olan “Wuig” dansı ile karışmış, onların müziğiyle “Wuig” adıyla oynanmaktadır.

KAYNAKLAR

- KOÇKAR, M. Tekin (2005). **Teknolojik Gelişmelerin Halk Kültüründeki Değişime Etkisi: Ertuğrul Köyü Örneği**, Halk Kültüründe Değişim Uluslararası Sempozyumu Bildirileri Kitabı, Motif Vakfı yayınları, İstanbul.
- KOÇKAR, M. Tekin (1987). **Kafkas Halkdansları Öğretim Yöntem ve Teknikleri**. Şamil Eğitim ve Kültür Vakfı, Avcıol Matbaası.
- KOÇKAR, M. Tekin. Arşivi, 1978.
- KOÇKAR, M. Tekin. Arşivi, 1986.
- RAMAZAN, Musa (1979). **Kafkas Halk Oyunlarının Türkiye’de Gelişmesi**, Kuzey Kafkasya Dergisi, Cilt:9, Sayı: 50-52, ss: 16-19, İstanbul.

Derleme Görüşmeleri:

- AA.1, Çomalanı Nogay ulu Bekmirza'nın (Tişsiz hacı) kızı Rabia Kulaksız ile görüşme, 1975.
- AA.2, Çomalanı Aubekir'in oğlu Aznaur Önalın ile görüşme, 1977.
- AA.3, Umarlanı Kasım'ın kızı Asiya Taşgın ile görüşme, 1977.
- AA.4, Koçkarların Aziz'in kızı Gülfıya Cansu ile görüşme, 1985.
- AA.5, Kafkasya doğumlu Bolurlanı Çakga ses kaydı, Çifteler, 1986.

Fotoğraflar:

1. M. Tekin KOÇKAR arşivi
2. M. Tekin KOÇKAR arşivi
3. Şerafettin UĞUR arşivi
4. Demet GAYTAOĞLU arşivi
5. Dilara AYTER arşivi
6. Cankat DEVRİM arşivi
7. H. Murat DAĞISTANLI arşivi
8. M. Tekin KOÇKAR arşivi
9. <http://www.accordeon.co.uk>

10. Natajans, Nuri TANDOĞDU arşivi
11. M. Tekin KOÇKAR arşivi
12. M. Tekin KOÇKAR arşivi
13. M. Tekin KOÇKAR arşivi
14. M. Tekin KOÇKAR arşivi
15. M. Tekin KOÇKAR arşivi
16. M. Tekin KOÇKAR arşivi

